
Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. (Альма-матер). – С. 139-147.
2. Дума-цяця // Рада. – 9 жовтня. – 1907.
3. Журбина Е.И. Теория и практика художественно-публицистических жанров: Очерк. Фейлетон / Е.И. Журбина. М., «Мысль», 1969. – С. 291-336.
4. Здоровега В.Й. Мистецтво публіциста: літературно-критичний нарис / В.Й. Здоровега. – К.:Вища шк., 1975. – С. 41.
5. Кобинець А.В. «Громадська думка»/«Рада» (1905-1914 рр.) – перша щоденна українськомовна газета Наддніпрянської України: утвердження національної ідеї: дис... канд. філол. наук. 10.01.08./Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут Журналістики. – К., 2005. – 222 арк.
6. Кузнєцова О.Д. Засоби й форми сатири та гумору в українській пресі / О.Д. Кузнєцова. – Львів: Видавничий центр університету ім. Івана Франка, 2003. – 250 с.
7. Міністерська пісня // Громадська думка. – 30 травня. – 1906.
8. Мудрий кравець // Громадська думка. – 3 січня. – 1906.
9. Новий лад // Громадська думка. – 11 січня. – 1906.
10. По-новорічна розмова // Громадська думка. – 6 січня. – 1906.
11. Чому я не став учителем // Рада. – 23 вересня. – 1906.
12. Шкляр В.И. Поэт и газета: Монография / В.И. Шкляр. – Киев-Одесса: «Вища школа», 1985. – 180 с.

The article analyzes poetic publicism by V. Samiyenko which was published on the pages of the newspaper «Gromadska Dumka»/»Rada» in 1905-1907. Significant attention is paid to the newspaper itself, its subject and structural peculiarities. Special features of poetic feuilleton are described.

Key words: publicism, feuilleton, poetic feuilleton, satire, periodicals, allegory.

УДК 821.161.2 (092) 94 (477.83/. 86)

Т. В. Бурдега

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІВАН ФРАНКО ПРО МОСКВОФІЛЬСЬКИЙ РУХ У ГАЛИЧИНІ

У статті проаналізовано публікації І.Франка про москвофільський рух. Узагальнено його погляди на політичну і моральну суть москвофільства, на негативний вплив москвофільства на українське життя, зокрема на молодь, з'ясовано різницю, яку І. Франко вбачав між москвофільством і русофільством.

Ключові слова: І. Франко, українське питання, Галичина, москвофільство, русофільство, історія української преси.

«Захід чи Схід», «Європа чи Азія»? – це одна із вічних тем української публіцистики за останні півтора століття. Зрозуміло, що історично перспективної, виправданої, окрім європейської орієнтації для України – нема. Проте шлях до усвідомлення цієї аксіоми – складний і суперечливий (йдеться як про внутрішній чинник, так і про зовнішній, тобто про ті країни, які впливають на вибір України).

Москвофільство – одна із форм історичної орієнтації України, докладніше кажучи, навіть реалізація конкретного вектору розвитку. Відповідно, дослідження того, як виникло і розвивалося москвофільство в другій половині XIX ст., зокрема аналіз публіцистики Івана Франка з цього приводу є хоча й аспектом більшої проблеми, але аспектом надзвичайно важливим і актуальним, якщо зважити на сучасний зміст і підтекст цієї проблеми – маємо на увазі вплив російського чинника на зовнішню і внутрішню політику України кінця XX – поч. XXI ст.

Москвофільство як суспільно-політична течія виникло після 1848 року, після «весни народів», яка спричинила політичну активність і галицьких українців. Серед головних причин, що сприяли розвитку москвофільства, якщо узагальнити погляди істориків на цю проблему, можна назвати такі: нехтування з боку Відня національних прав галицьких українців; недооцінка «українського питання», а тому і невдоволення галицьких українців політикою Відня; наївні сподівання галицьких селян на прихід «білого царя», який допоможе розв'язати земельне питання – найгостріше соціальне питання (ці настрої могли бути як стихійними, так і організованими ззовні); це результат впливу російської літератури, яка в XIX ст. переживала добу розквіту, і цілеспрямованої діяльності Росії, яка використовувала москвофільський рух як засіб експансіоністської політики.

Тема москвофільського руху кінця XIX – початку XX ст. неодноразово ставала чи не пріоритетною у працях багатьох вчених. На межі століть до цієї теми зверталися І. Франко, М. Павлик, М. Драгоманов, О. Терлецький та ін. У 20-30-х роках цю проблему досліджували М. Андрусак, Д. Донцов, А. Камінський, М. Лозинський, Л. Цегельський та ін. Цю проблему досліджували А. Животко, І. Лисяк-Рудницький, Ю. Тернопільський (вчені із середовища української діаспори). У сучасній історичній науці до цієї теми зверталися О. Аркуша, Я. Грицак,

Г. Касьянов, М. Мудрий, А. Пашук, О. Сухий, О. Турій. Важливо, що сучасні історики преси теж досліджують цю проблему (С. Кость, І. Михайлин, Л. Снічарчук та ін.).

Серед останніх праць, присвячених темі москвофільства і оцінці І.Франка цього руху, увагу привертає монографія А. Пашука «Філософський світогляд Івана Франка», де автор розглядає це питання крізь призму історії філософії.

Так, А. Пашук зазначає, що для москвофілів основним завданням було втілення ідеї «свободи» «єдиної» і «неделимої»: «ідея свободи «руського» народу спрямована на те, щоб поглинути український народ, його русифікувати, що й є основною метою діяльності галицького москвофільства» [3, с.266]. А щодо так званого «питомо галицького москвофільства», яке зародилося і розвинулося у Галичині, посилюючись на характерний факт існування так званого «хлопського москвофільства», А. Пашук наголошує, що «це «москвофільство хлопське» з «характером соціальним» не було само по собі ніяким москвофільством, тобто не було ніякою течією і певною концепцією, а лише стихійними думками селянина про своє важке становище, ілюзорною вірою в доброго царя» [3, с. 258]. Зважаючи на цей та інші фактори, А. Пашук вважає, що це так зване «москвофільство хлопське» не має жодного відношення до галицького москвофільства, і великою неправдою є намагання почати з цього історію галицького москвофільства» [3, с. 258]. Однак, зрозуміло, що хоч і «хлопське москвофільство» не мало своєї теоретичної і політичної траєкторії розвитку, але галицькі москвофіли використали селянські настрої у своїх політичних цілях.

У культурно-історичній епосі кінця XIX – початку XX ст., незаперечним є авторитет Івана Франка як науковця і публіциста, який чимало праць присвятив москвофільству, оцінив москвофільський рух, пророчо спрогнозував його руйнівний вплив на політичний і духовний розвиток українців, його праці допомагають зрозуміти генезу і етапи розвитку цього руху. Тому мета цієї публікації – це, по-перше, з'ясувати основні принципові моменти оцінки москвофільства, його політичної і моральної суті; по-друге, підкреслити важливість мовно-літературного аспекту питання; по-третє, з'ясувати різницю між поняттями «москвофільство» і «русифіліство», на якій наголошував публіцист; з'ясувати, у чому полягає актуальність оцінки І.Франка русифіліства і москвофільства.

Найбільш відомі праці Івана Франка про москвофільський рух у Галичині: «Наше москвофільство» (у співавторстві із М. Павликом), «Ідеї» й «ідеали» галицької москвофільської молоді», «Із історії «москвофільського» письменства в Галичині», «Два панславізми», «Принципи і безпринципність», «З останніх десятиліть XIX в.», «Московська ластівка на галицькій Русі», «Деякі про польсько-українські відносини», «Галицьке українофільство», «Щирість тону і щирість переконань», «Літературна мова і діалекти», «Зміна системи», «Містифікація чи ідіотизм», «Іван Наумович», та ін.

І. Франко добре знав і розумів політичну спрямованість та мету діяльності москвофілів. Тому важко погодитися із сучасними дослідниками у тому, що він недооцінював політичну суть діяльності москвофілів, особливо увагу звертав на аморальність москвофільського руху: «Навіть у москвофільстві, цьому проклятті нашої історії, на нашу думку, він (тобто І. Франко. – Т. Б.) бачив не стільки політичну суть проблеми, скільки моральну ницість цього руху і його керівників» [1, с. 13]. Хоча усвідомлення І.Франком політичної небезпеки, спрямованої на руйнування національного стрижня українців можна простежити тоді, коли він вже відійшов від участі в «Академическом кружке» (куди він вступив у липні 1875 року). Це був осередок москвофільської молоді, метою якого було глибше ознайомлення із кращими зразками російської літератури і поглибленого вивчення і російської мови. Тому першопочаткове завдання «кружка» мало на меті розширення освітньо-культурних горизонтів, а вже згодом це стало засобом у політичних ігрищах Російської імперії.

Як слушно стверджує сучасний дослідник А. Пашук, «діяльність, погляди, ідеологія галицьких москвофілів, як і їх служебна роль московському царю були предметом дослідження та аналізу І. Франка, який ґрунтовно викрив їх антиукраїнську спрямованість, українофобську суть. Само ж москвофільство не є лише винятково явище, що виплодилось в середовищі галицьких русинів-українців. І. Франко розглядає його ширше як явище міжнародного плану, яке з'являється там, де для нього складаються умови і відповідна в ньому потреба» [3, с. 260-261]. Відтак еволюція поглядів І.Франка пояснює його першочергову прихильність до розширення культурних горизонтів галичан, однак вони ніяк не стосувалися ідеологічно-політичного сегменту.

А. Пашук зауважує, що І. Франко, щоб зрозуміти суть галицького москвофільства, досліджує «исторические русские начала», на яких із самих початків існування концентрується «ідеологія» москвофільства як течії. Таких «начал» галицького москвофільства І. Франко виокремлює чотири: перше – православ'я, друге – «самодержавство», третє – «народність», а вінцем всього є панславізм [3, с. 261], – зазначає А. Пашук.

Із діяльністю «Академического кружка» пов'язаний судовий процес над москвофілами, так званий «процес Ольги Грабар». Він ще раз засвідчив зацікавленість Росії у розвитку москвофільства не лише як освітньо-літературної течії, а й суспільно-політичного руху. Під час розгляду справи у суді було з'ясовано, що москвофіли отримували кошти від царського уряду і різних російських інституцій. Суд поставився до москвофілів досить лояльно і вони відбулися легким переляком. Серйозним наслідком судового процесу було те, що він послабив позиції москвофілів, які вже після цього почали втрачати довіру серед галицьких українців до себе і свого руху.

І. Франко аналізує «процес Ольги Грабар» у статті «З останніх десятиліть XIX в.». У ній І.Франко наголошує на моральному аспекті москвофільського руху («його (москвофільські. – Т.Б.) проводирі заманіфестували себе на процесі людьми без характеру, без цивільної відваги, без етичних принципів» [8, с. 30]), окрім цього важливо, що

автор неодноразово звертає увагу громадськості на «упадок політичного духа» [8, с.29], зазначає, що український національний рух позбавлений «національної свідомості, почуття солідарності і невідлучного від неї почуття сили і віри в остаточний успіх» [8, с. 72]. І. Франко лояльно, навіть певною мірою зі співчуття ставиться до тих, хто слідував ідеям москвофільства, пояснюючи це впливами часу й історичними обставинами, які склалися. Іван Франко, аналізуючи останні десятиліття XIX століття зауважує, що на той час «доживали свого віку ідеї абсолютизму і бюрократичного «чинопочитання» [8, с. 3]. Публіцист зауважує відірваність інтелігенції від народу, підкреслює чисто теоретичну основу москвофільства і народовства та засуджує мовчазну згоду керівників цих партій не говорити про суттєві відмінності у їхніх ідеологічних началах, а також утримувати людей у незнанні. І. Франко, пригадуючи 70-ті роки, зазначає: «те нещасне десятиліття – може найтяжче, найбільш хаотичне десятиліття в цілій історії нашого національного розвитку. Може не було так грізно поставлено питання: чи жити, чи загинути нашій нації? – як тоді [8, с. 8].

І. Франко чітко розрізняв поняття «москвофільство» і «русофільство», констатує їхні характерні особливості, що і розрізняє їх у понятійно-категоріальному аспекті.

І. Франко усіх галицьких українців називає русофілами, маючи на увазі те, що русофільство – це для будь-якої освіченої людини закономірна повага до культури та літератури іншого народу, у цьому випадку – до російської. І не більше. Цю думку можна простежити у кількох його працях. Проте, на нашу думку, коли йшлося про політичний фактор, то він говорив про русофільство галицьких русинів радше метафорично, не буквально, не так прямолінійно, як це сприймалося колись і може бути сприйнятим нині. Стосовно ж москвофілів, то він їх називав не інакше як слугами російських урядів.

Отже, москвофільський рух, за І.Франком, що не обмежувався культурно-освітньою діяльністю, що служив державним цілям Росії і нехтував українським, – це і було «москвофільство».

Відтак не викликає здивування його дружнє звернення, в певній мірі, заклик до молодих русофілів, коли він наголошує: «Не вірте, молоді русофіли, своїм духовним батькам, д. Молчановському та д-ру Дудикевичу, поперед усього в однім пункті: що ми, галицькі українці, тим тільки й дишемо й живемо, що «ненависто ко всьому руському». Не вірте їм у тім пункті, бо се відома брехня. **Ми всі русофіли** (підкреслення наше. – Т.Б.) (...» [5, с. 420].

І.Франко уважно ставився до москвофільської молоді: терпляче, розважливо аргументовано він пояснює, чому вони повинні позбутися стереотипних уявлень про те, що галицькі українці є ненависниками усього руського, себто московського. Адже освіченість деяких українців, на його думку, свідчить якраз про протилежне, коли йдеться про обізнаність їх на мовно-літературному поприщі. Приміром, у статті «Ідеї» й «ідеали» галицької москвофільської молодіжні І. Франко зазначає: «Ми любимо в російській духовній скарбниці ті самі коштовні золоті зерна, та пильно відрізняємо їх від полови, від жузелю, від виплодів темноти, назадництва та ненависті, сплджених довгою віковою важкою історією та культурним припізненням Росії. І в тім ми чуємо себе солідарними з найкращими синами російського народу, і се міцна, тривка і світла основа нашого русофільства» [5, с. 420]. Ще раз звертаємо увагу на метафоричність цього висловлювання. «Ми всі русофіли...» – не треба розуміти буквально. І. Франко дуже чітко пояснює зміст цього русофільства і наголошував на його відмінності від політичного москвофільства. І це ще раз доводить значимість і вагу слова І.Франка як великого мислителя і гуманіста.

І. Франко не заперечував у москвофільському русі того, що було пов'язано із освітньо-культурним розвитком галицьких українців (вивчення мови, ознайомлення з російською літературою, мистецтвом), але він відкинув москвофільство тоді (і тому), коли переконався, що це – політичний рух, який у кінцевому підсумку заперечує українську ідентичність.

Він мав свою чітку позицію щодо літератури саме москвофільських авторів. І у цьому питанні І.Франко, як завжди, є принциповим, висловлюючи критичні зауваження щодо москвофільського письменства і його сліду у історії літератури. Про це він пише у статті «Із історії «москвофільського» письменства в Галичині», зауважуючи, що тільки та література, яка має у своєму арсеналі добротну близьку до народу мову, може залишитися у історичному розрізі і буде мати своїх читачів і дослідників. І. Франко вимогливо оцінює спадщину, залишену москвофільськими письменниками і поетами, зазначаючи, що ні національно свідомі дослідники, ні російські не розглядатимуть цю літературу у одній площині із сферою своїх зацікавлень і у тому числі й політичних. Ось що він пише з цього приводу: «Естетик, що роздивляється літературні твори тільки з погляду на їх артистичну вартість, скаже, що такий присуд буде й зовсім справедливий, бо те письменство досі не дало ані одного твору, не виховало ані одного списателя, котрий би в скарбівню людської творчості вніс хоч що-небудь своє, оригінальне, живе і викінчене» [6, с. 459].

Критичні зауваження І.Франко робить і з приводу іконного, як він висловлювався, сприйняття літератури молодими москвофілами. Він виступає проти творення кумирів, за критичне і принципове ставлення до гучних імен, проти поклоніння перед ними. У статті «Щирість тону і щирість переконань» висловлює свої зауваги з приводу виступу голови студентського товариства «Друг» М. Глушкевича, який, на думку І. Франка, і відзначався поверховою, некритичною обізнаністю з російською літературою. Йдеться, зокрема, й про Ф. Достоевського і Л. Толстого. А Ф.Достоевський, за словами І.Франка, «у політичних питаннях був іноді крайнім реакціонером і видавцем дуже обскурних часописей, що він геніальний знавець людської душі і її патологічних збочень, розвивав притім у своїх писаннях погляди, які такий європеєць, як Тургенєв, називав «потоками гнилої води», що в

питаннях національних Достоевський був досить тупий шовініст» [11, с. 351]. Ось як він оцінює Л. Толстого: «Чи знає д. Глушкевич, що той геніальний Толстой брався колись реформувати людську школу з такою програмою, щоб усунути з неї всі елементи новочасної освіти, а обмежити на самім читанню, писанню, чотирьох арифметичних діланнях та церковщині? Чи знає д. Глушкевич, що той московський Месія зі своєю проповіддю «непротилучення злу» являється могутнім союзником російського деспотизму, хоч і як гостро іноді критикує його поодинокі ділання? Чи знає д. Глушкевич, що той «експонент самобитної руської ідеї» в очах освічених репрезентантів західноєвропейської культури часто являється тупим ігнорантом, що береться філософувати, не засвоївши собі ніяких основ філософічного мислення, і що його «антитеза до західноєвропейського матеріалізму» являється нічим іншим, як кепсько перевареним первісним християнством, змішаним із темним аскетизмом часів упадку старинного світу, отже культурним пережитком, який освічена людність давно пережила й відкинула» [11, с. 351]. Може, ці висловлювання дещо дискусійні, полемічно загострені (відомо, що деякі сучасники Ф.Достоевського і Л.Толстого, відомі європейські та російські інтелектуали теж не в усьому погоджувалися з ними), але ж поверхова обізнаність з російською літературою була симптоматичною, характерною для тогочасного покоління москвофілів і через це І.Франко теж засуджував москвофільство.

І.Франко спростовує наївні сподівання молоді на легкість вільного опанування російською мовою, його вузьке розуміння москвофільського руху. Він неодноразово наголошував на безідейності і безпринципності молодих москвофілів, вказував на їх неосвіченість і нерозуміння глибинних наслідків цієї політики Росії. Про загрозу російської агентури у Галичині І.Франко пише у статті «Дещо про польсько-українські відносини», де висловлюється не лише про молоде покоління, а й про старших москвофілів чітко і відверто: «Ці москвофіли, а швидше слуги кожного з російських урядів, його агенти і агітатори, не є чимось специфічно українським, як не є чимось специфічно польським чи австрійським. У Росії є подібного типу австрофіли чи германофіли, це міжнародна хвороба, боротьба з якою є справою насамперед зацікавлених урядів, яким такі особи найбільше шкодять. Що суспільства, серед яких такі особи діють, повинні якнайбільше ними брідитись і реагувати супроти них так, як того вимагає звичайна чесність. У такому значенні москвофільство, як і усяка підлість, всяка продажність і деморалізація – це міжнародне явище, гідне загального осуду і боротьби з ним» [4, с. 261].

І.Франко у статті «Зміна системи» виокремлює три види москвофільства, серед яких і є вже згадуване «москвофільство хлопське» (віра в те, що при союзі із Росією селянству буде значно краще), «москвофільство язикове» («се та наївна віра одної часті нашої малоосвіченої інтелігенції, що наша хлопська мова занадто проста, занадто невироблена для заспокоєння культурних потреб нації і що, значить, нам треба прилучитися до «общеруського» літературного руху, плодити й собі «общеруську» літературу» [7, с. 312]) та «москвофільство політичне» (котре знову може бути двояке, а власне: прихильність до москалів як до народу слов'янського, великого і багато обдарованого від природи, прихильність і любов для його кращих культурних і духовних змагань, для його боротьби за волю політичну і соціальну справедливість, – такими москвофілами ми є всі, є всі чесні і поступові люди в Європі, а особливо, в Слов'янщині, а може бути москвофільство сікофанське (донощицьке. – Т.Б.) та шпійонське, служба нинішньої державної машини, москвофільство платне і гідне всякої погорди» [7, с. 313]).

У боротьбі з москвофільством І. Франко вбачав можливість співпраці з поляками: «Повторюю ще раз: українське питання настільки важливе для поляків, і саме в Галичині поляки так багато можуть для нього зробити, що його занедбання або спотворення може дуже помститися у майбутньому» [4, с. 268]. Це ще одне пророче попередження і передбачення І. Франка, до якого польське суспільство не прислухалося. Несправедливі вибори до Галицького крайового сейму в січні 1908 р., антиукраїнська кампанія, розгорнута поляками, стала причиною того, що українці програли місцеві вибори й опинилися у дуже скрутному становищі. У сейм потрапили 12 народовців і 8 москвофілів. Загальна вкрай загострена політична ситуація і стала причиною того, що у квітні 1908 р. студент М. Січинський вбив намісника Галичини А. Потоцького.

Важливим питанням для І.Франка (а сьогодні і для нас) була самоідентифікація молодих москвофілів і підміна понять у цьому питанні. Вони називали себе «поступовцями» та «лібералами». На цю різницю він вказав у статті «Ідеї» й «ідеали» галицької москвофільської молоді. Полягає ця різниця між молодим поколінням і старими москвофілами у тому, що у них є «охота говорити все і всюди по-російськи. Повторюю: охота, бо від сеї охоти до справжньої вмілості ще дуже далеко» [5, с. 415].

Порушував І.Франко і мовне питання у зв'язку із діяльністю москвофільського руху, наприклад, у таких працях як «Московська ластівка на галицькій Русі» (де автор згадує про простоту, як вважали москвофіли, у вивченні російської мови і її вільному володінні, відтак вони не знали ні мови, ні літератури. Тут він зауважує парадоксальність, яку намагаються довести москвофіли своїми намаганнями підкреслити простоту і доступність великоруської мови для галичан), «Щирість тону і щирість переконань», «Катков і українофільство». У статті «Літературна мова і діалекти» І.Франко дуже гостро говорить про мовну ситуацію, наголошуючи: «У нас плекання отих німецьких діалектів довгий час у таборі наших «твердорусів» та москвофілів служило доказом проти існування і потреби української літературної мови. Нема, мовляв, ніякої української мови, а є тільки місцеві діалекти, такі як бойківський, лемківський та інші, а всі вони не жодні мови, а тільки частини одного руського, всеруського язика, що репрезентується перед світом як російська урядова та літературна мова» [9, с. 338]. Хибною була думка, яку намагалися запатентувати старші москвофіли, мовляв, І. Франко проти російської мови і усього освітньо-культурного надбання Росії. Навпаки, він не був проти російської мови, її вивчення і грамотного

вживання, але був проти того, аби її використовували у своїх пропагандистських цілях молоді москвофіли, «для політики, для «символу». У статті «Наше москвофільство» автори (І.Павлик та І.Франко) обґрунтують неможливість мовної «зрівнялівки» [2].

І. Франко критикує москвофільство перш за все як політичне явище, як спосіб втручання і руйнування національних основ іншої держави. Він полемізує з М.Драгомановим з приводу «чесних» москвофілів. У журналі «Народ» (№3, 1891 р.) вперше було надруковано статтю «Наше москвофільство», яку І. Франко написав спільно із М. Павликом за підписом: «Редакція». І. Франко і М. Павлик заперечують на закиди М. Драгоманова щодо значного кредиту довіри, який редакція журналу «Народ» надавала москвофілам. Автори статті, відповідаючи М. Драгоманову, висловлюють свою переконаність у тому, що література і культура загалом – явище інтернаціональне, «оскільки вони означають призбирання певного засобу інтернаціонального знання, теоретичного і прикладного, вироблювання певного круга привичок, поглядів та установ, що характеризують всякого освіченого чоловіка і взагалі вступ нашого народу в той круг міжнародної праці фізичної і духовної, що відбувається через обопільну обміну всяких здобутків і в'яже ті народи немов ув одну тісно зорганізовану спілку. Введення нашого народу в сю спілку освічених народів ми вважаємо конечною метою всякої праці нашої інтелігенції, і тільки на сій дорозі ми бачимо можливість нашого національного розвою» [2, с. 258].

Обмежений обсяг публікації не дає змоги всебічно проаналізувати означену проблему, але все ж підсумовуючи сказане, можна зробити такі висновки.

І. Франко схвально ставився до вивчення культури і літератури інших народів, зокрема й російського, оскільки це духовно збагачувало галицьких українців, але І.Франко критикував бездумне, поверхове, некритичне, сліпе засвоєння культурного надбання, що більше тоді, коли не йшло на шкоду українській культурі. І. Франко чітко розмежував «москвофільство» і «русофільство». На відміну від багатьох москвофілів він розумів політичну суть москвофільства як інструменту експансіоністської політики Росії, а разом із цим писав про моральну нікчемність москвофільських лідерів, які за гроші прислужували російським урядам. Як великий мислитель і гуманіст, І. Франко цілком справедливо писав про русофільство, яке ґрунтувалося на повазі і любові галицьких українців до російської літератури. Важливо зазначити й те, що І. Франко сприймав москвофільство не як ізольоване, випадкове, локальне явище, а як складне явище тодішнього історичного процесу і міжнародного життя. Безперечно, погляди І.Франка еволюціонували, але остаточний висновок видатного публіциста, який проаналізував духовні витоки москвофільства, ці «исторические русские начала», на яких базувалася ідеологія москвофільства (православ'я, самодержавство, народність і, як вінець, панславізм), можна сформулювати так: закономірність розвитку москвофільського руху полягала в тому, що він став антиукраїнським. І. Франко був чи не першим серед українських діячів, хто не лише побачив (хай і не відразу) політичну суть москвофільського руху, але й застеріг українське суспільство з приводу негативних наслідків його впливу.

Список використаних джерел

1. Кость С. Іван Франко: актуальність і суперечливість генія (засіють передмови) / С. Кость // Пресознавчі студії: історія, теорія, методологія. Збірник праць кафедри української преси і Дослідницького центру історії західноукраїнської преси. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Вип.7: До 150-річчя від дня народження Івана Франка. – 266 с.
2. Павлик М., Франко І. Наше москвофільство // Франко І. Додатк. томи до збір. тв. У 50-ти т. / Редкол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2008. – Т. 53. – С. 251-258.
3. Пашук А. Філософський світогляд Івана Франка / А. Пашук. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 432 с.
4. Франко І. Дещо про польсько-українські відносини. Відповідь п. Т.Романовичу на статтю «Хатні справи українців» / Іван Франко // Збір. творів у 50-ти т. – К., 1986. – Т.46. – Кн.2. – С. 258-279.
5. Франко І. «Ідеї» й «ідеали» галицької москвофільської молодіжі / Іван Франко // Збір. творів у 50-ти т. – К., 1986. – Т. 45. – С. 410-422.
6. Франко І. Із історії «москвофільського» письменства в Галичині / Іван Франко // Збір. тв. у 50т. – К., 1981. – Т. 31. – С. 458-480.
7. Франко І. Зміна системи / Іван Франко // Збір. тв. у 50 т. – К., 1986. – Т. 46. – Кн. 2. – С. 302-316.
8. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ в. / Іван Франко // Молода Україна: Провідні ідеї й епізоди. – Львів, 1910.
9. Франко І. Літературна мова і діалекти / Іван Франко // Збір. тв. у 20 т. – К., 1955. – Т.16. – С. 336-341.
10. Франко І. Московська ластівка на галицькій Русі / Іван Франко // Збір. тв. у 50 т. – К., 1982. – Т. 33. – С. 73-77.
11. Франко І. Щирість тону і щирість переконань / Іван Франко // Збір. тв. у 20 т. – К., 1955. – Т. 16. – С. 345-355.

The article attempts to analyze Moscowphile movement in the publicistic works of Ivan Franko. Ivan Franko's views are generalized on political and moral essential part of the Moscowphilism. It is described the negative influence of later on Ukrainian social and political life, especially on young people. Finally, the author tries to find out a contrast between Moscowphilism and Russophilism in the publicistic works of Ivan Franko.

Key words: I. Franko, Ukrainian question, Halychyna, history of Ukrainian press.